

Erfstuk
Samen met dochter Vonkie (2,5) op de stoel waarop Stef Bos' vader dertig jaar van zijn leven heeft gezeten.

Stef Bos

**‘Ik wil blijven
zoeken, niet
vasthouden
aan één
waarheid’**

‘Weten dat twijfel ook een zekerheid is.’ Stef Bos (58) hoort het zichzelf zeggen en heeft meteen een nieuw liedje in zijn kop. Dat twijfelen heeft Bos van zijn vader, de liefde voor schrijven en taal van zijn moeder.

TEKST PAM VAN DER VEEN / FOTO'S ERIK SMITS

Zat hij een paar dagen voor het interview nog vast in zijn huis in Kaapstad, nu is hij tijdelijk gevangen in zijn Belgische boerderij. Stef Bos woont deels in Zuid-Afrika – waar zijn vrouw Varenka vandaan komt – en deels in Zeeuws-Vlaanderen, maar vanwege de coronacrisis koos hij die laatste plek als basis.

„De problemen in Kaapstad als gevolg van de lockdown zijn van een totaal ander level dan hier”, legt hij uit. „Veel Zuid-Afrikanen leven onder abominabele sociaal-economische omstandigheden en de eerste berichten van plundering waren er al. Ook is de medische zorg er minder goed, mocht er iets met onze gezondheid gebeuren.” Reden genoeg om met Varenka en hun drie kinderen naar België te vliegen, waar hij in het kader van de repatriëring nu twee weken in volledige quarantaine zit. Als hij de webcam aanzet voor het videogesprek, heeft hij er net een *homeschooling*-sessie op zitten. Lachend: „Interessant, ik leer weer spellen. En fascinerend om te zien hoe mijn kinderen zich taal eigen maken. Die van 8 leest dan zo hikkend: ‘De. Man. Gaat. Naar. De. Zee.’ Elk woord is even belangrijk, en dat brengt bij mij gelijk weer ideeën naar boven. Zo zou ik ook eens een tekst moeten schrijven.”

Stef Bos brak begin jaren 90 door met liedjes als *Is dit nu later* en *Papa*, bracht sindsdien talloze albums en boeken met liedteksten uit, won onder meer een Edison en een Gouden Harp en toerde veelvuldig door Nederland, België en Zuid-Afrika. Deze maand verscheen een bloemlezing van zijn teksten in de serie *Taalkunstenaars*. Daarin geeft hij een kijkje in de keuken van zijn schrijverschap. Zijn laatste tournee is door Covid-19 tot nader order afgelast. *Tijd om te gaan leven* was de titel – de ironie ontgaat hem niet. „Ik was al van plan om hierna geen lange tours meer te doen en meer tijd door te brengen met mijn gezin, maar de voorzienigheid heeft besloten me een handje te helpen. Het halfslachtige voornemen ‘minder’ te spelen is nu gewoon fulltime thuiszitten geworden.”

Niet dat hij het erg vindt: de sfeer is goed, Varenka en hij slagen naar eigen zeggen ‘met vlag en wimpel voor deze verplichte

huwelijkstherapie’ en in zijn thuisstudio zit hij lekker oude nummers opnieuw te spelen en op YouTube te zetten. „Heel fijn om dat repertoire weer eens door te kijken. Grappig: soms kom ik woorden tegen die ik nu nooit meer zou gebruiken. Zoals ‘verstoppertje’ in *Is dit nu later* – al die medeklinkers op een rij, je struikelt over je eigen tanden. Daaraan merk ik dat ik sindsdien op taalgebied een hele reis heb gemaakt.”

Die reis ging behalve door het Nederlandse ook door het Vlaamse en Afrikaanse taalgebied. Wat neem je daarvan mee in je teksten?

„Taalkundig bevind ik me op een drielandpunt, waardoor ik uit al die bronnen kan putten. Zo heb ik van Belgische singer-songwriters geleerd dat je in liedjes langs het onderwerp kunt schampen. Waar wij Nederlanders het er allemaal zo uitgooien, moet je in het Vlaams ook goed luisteren naar wat er níét wordt gezegd. Dat heeft mij als tekstschrijver verrijkt.

Een van de dingen uit het Afrikaans die me inspireren, zijn de mooie open klanken. Regen is *reën*, ogen is *oë*, big brother wordt vertaald als *loerbroer*, touchscreen als *stree-paneel*. Bijna poëtisch. Maar het Nederlands blijft mijn moedertaal, mijn buiktaal. Als ik ruzie maak en een krachtterm nodig heb, komt die gewoon uit het Nederlands.”

Heb je dat ‘directe’ waar Hollanders om bekendstaan in België afgeleerd?

„In eerste instantie wel. Op mijn 23ste ging ik naar de toneelschool in Antwerpen en daar moest ik me echt aanpassen. Daarvoor had ik de lerarenopleiding in Utrecht gedaan, waar studenten en docenten op gelijke hoogte stonden en studenten inspraak hadden. In Antwerpen kwam ik in een omgekeerde wereld: Studio Herman Teirlinck was een klassieke, bijna autoritaire school, waar het er heel gedisciplineerd aan toe ging. We hadden elke dag van 9 tot 7 uur les en zaterdagochtend ook nog. Het eerste jaar moest je dieren en natuurverschijnselen spelen, met niks anders dan je eigen fysiek. Ik zie ons nog zitten op de vloer van de balzaal, in onze zwarte maillotjes. Toen de docent ons instructies gaf over het spelen van een waterval en ik het waagde hem

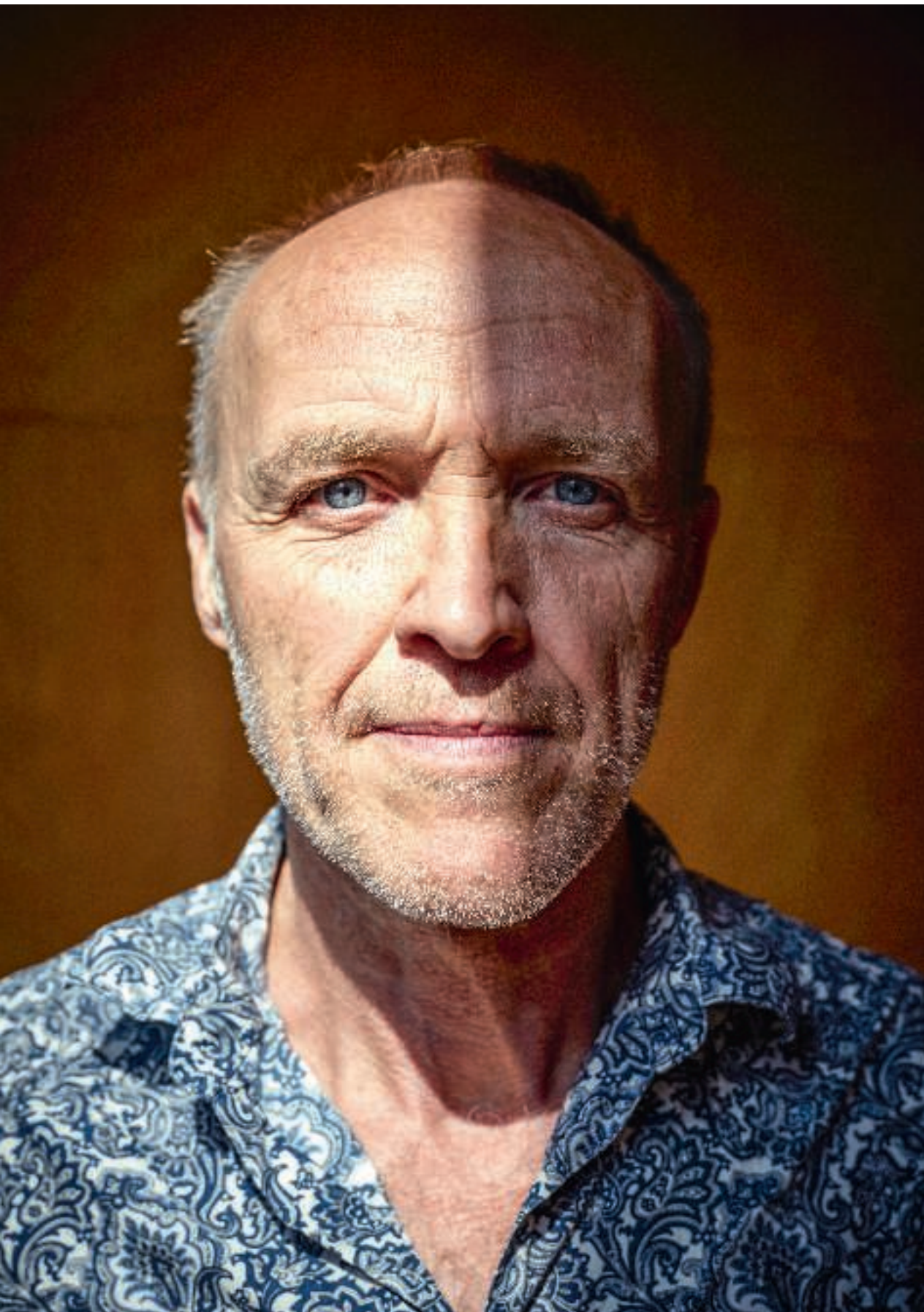
‘Als ik naar een koolmees kijk, word ik even uit mezelf getild. Dat je deel bent van iets groters, dat is het mysterie’

tegen te spreken, ontplofte hij gewoon. ‘Gij moet godverdomme niet denken... omdat ge uit Olland komt... Ga d'r maar uit!’ Ik ben er de eerste maand wel drie keer uit gestuurd omdat ik de hiërarchie niet snapte. Stond ik weer op de gang bij mezelf te denken: oké Stef, blijf je hier? Pik je dit?’

En je pikte het dus.

„Ja, ik voelde dat ik die opleiding nodig had. Ik wist nog niet hoe, wat en waarom, maar mijn intuïtie zei: dit is je weg. Je moet hier zijn en nergens anders. Vanaf toen werd ik iets voorzichtiger, iets Vlaamser. Ik leerde even te wachten voor ik iets zei. Soms voelde het alsof ik op eieren liep, want ik moest wel meer dingen aferen die bij mij hoorden. Zoals mijn platte Utrechtse ‘a’ – er werd heel strak gejureerd op taal. En ik ging er vol in, want ik wilde het allemaal kunnen. Later heb ik het ook weer losgelaten, mede door wat Raymond van het Groenewoud tegen me zei: ‘Ge moet wel zingen wie dat ge zijt’. Ik moest mijn eigen stem vinden.”

Dat hij eerst een lerarenopleiding afrondde

PASPOORT Steven Bos

■ Geboren

Op 12 juli 1961
in Veenendaal.

■ Opleiding

Lerarenopleiding in
Utrecht en de theater-
opleiding Studio Herman
Teirlinck in Antwerpen.

■ Loopbaan

Zijn eerste single, *Is dit
nu later*, komt uit in 1990.
Hits als *Papa*, *Breek de
stilte* en *Ik heb je lief*
volgen, evenals diverse
prijzen. Bos werkt samen
met onder andere Ram-
ses Shaffy, Boudewijn
de Groot, verschillende
Zuid-Afrikaanse groot-
heden en rappers als
Ali B en Diggy Dex. Ook
komt er een aanzienlijk
aantal boeken met lied-
teksten van hem uit.
Zojuist verscheen bij
uitgeverij Nieuw Amster-
dam een bundeling
teksten in de serie
Taalkunstenars.

■ Privé

Getrouwd met de Zuid-
Afrikaanse beeldend
kunstenares Varenka
Paschke. Ze hebben drie
kinderen: zoon Kolya (10)
en dochters Lorelei (8)
en Vonkie (2).

voordat hij zijn passie volgde, kan Bos makkelijk verklaren. Als kind uit een protestants middenstandsgezin uit Veenendaal leek de toneelschool iets uit een andere wereld. „Mijn ouders hadden een juwelierszaak. Wist ik veel? Ik moest een beroep leren, punt. Ik dacht aanvankelijk zelfs dat ik goudsmid zou worden, want zo zat dat in mijn kop: je doet wat je vader doet.”

Toen Bos besloot dat hij toch de zaak niet wilde overnemen, begon hij de lerarenopleiding. Ook een mooi vak. Maar teksten schrijven, dat deed hij al sinds zijn zestiende – en dat bleef hij doen. „In Utrecht zat ik nachtenlang de dichter uit te hangen, achter een ouwe typemachine. Als ik die teksten nu teruglees...” Bos slaat zijn handen voor zijn ogen. „Maar ja, je moet ergens beginnen.”

Het was niet dat zijn ouders zijn creatieve aspiraties ontmoedigden, maar hij durfde er zelf nog niet aan. „Ik wist niet of ik genoeg talent had voor een kleinkunstrichting. Teksten schrijven en die dan ook nog zelf ten uitvoer brengen – ik was daar heel onzeker over.”

Van wie heb je die liefde voor schrijven en taal?

„Van mijn moeder. Zij was een groot liefhebber van gedichten, gaf altijd poëzieboekjes aan mensen van wie ze hield. Ons vertelde ze verhalen voor we gingen slapen, meestal zelfverzonnen. En ze kon heel gek doen, ons meenemen in haar verbeelding. Dat doe ik met mijn kinderen ook. Loop ik met een onderbroek op mijn hoofd, vraag ik: ‘Hebben jullie papa’s onderbroek gezien?’ Of als we de avond daarvoor chili con carne hebben gegeten: ‘Weersverwachting: windkracht 7 op de schaal van Beaufort.’ Typisch iets wat mijn moeder ook had kunnen zeggen. Toen ik uiteindelijk voor de toneelschool koos, begreep ze dat meteen. Ze herkende zichzelf in mijn ambities.”

En je vader?

„Die zei: ‘Als je maar een beetje zinnige dingen doet, jongen. Je gaat toch niet met een pluim in je gat het podium op?’ Hij was er niet op tegen, maar wat ik precies deed, begreep hij pas twintig jaar later, toen ik hem mijn eerste boek gaf.”

Bos komt uit een progressief-christelijk nest en sprak met zijn vader vaak over het geloof. „Ik ben een absolute agnost; de vraag of er een bovennatuurlijke macht is, vind ik niet interessant. Ik kijk liever om me heen, daar is al mysterie genoeg. Mijn pa was protestant, maar op een open manier. Aan het einde – hij is 92 geworden – zei hij: ‘Jongen, eigenlijk denken wij precies hetzelfde, alleen geef ik het een andere naam.’ Zo wil ik ook oud worden: blijven zoeken, niet vasthouden aan één waarheid. Weten dat twijfel ook een zekerheid is.” Even is hij stil. „Nu heb ik meteen een idee voor een nieuw liedje in mijn kop.”

En dat mysterie, waar zit 'm dat dan in volgens hem? Bos pakt zijn laptop op, draait

de camera om en begint rond te lopen.

„Kijk, als ik werk, alleen of met de band, zit ik in deze ruimte. Het is de controlekamer, de plaats waar de muziek binnenkomt. Maar dit hier is het uitzicht.” Hij zet zijn laptop voor het raam, zodat de tuin in beeld verschijnt. „Zie je dat vogeltje dat voorbijvliegt? Een koolmeesje. Ik zit ernaar te kijken en word even uit mezelf getild. Dat je deel bent van iets groters, dat is het mysterie. Ik voel het ook als ik die boom zie, die scheef staat door de storm en zichzelf toch overeind houdt. Een metafoor waar ik wel iets mee kan in mijn muziek.”

Als hij lekker zit te schrijven, wordt hij ook uit zichzelf getild. Een soort trance, noemt Bos het. „Mijn beste zinnen bedenken

‘Weemoedige liedjes zing ik met een lach in mijn hoofd. Die dynamiek moet er zijn. Anders trek je Stef Bos niet’

ik niet – die ontstaan. Hetzelfde gebeurt als ik optreed met de band. We kunnen ons nog zo goed voorbereiden, maar de magie ontstaat pas als we ons ego loslaten. Dan kunnen we iets pakken dat boven onszelf uitstijgt.”

Je teksten zijn vrij melancholiek. Ben je dat ook in het dagelijks leven?

„Als ik de hele tijd zou spreken zoals ik zong, zou iedereen gek worden. Ikzelf inclusief. Door mijn muziek maak ik de indruk een heel serieuze man te zijn, maar natuurlijk is er ook een andere kant. Op het podium speel ik daar steeds meer mee, zoek ik de lichtheid. Als een lied weemoedig is, zing ik het met een lach in mijn hoofd. Die dynamiek moet er zijn. Anders trek je Stef Bos niet, vind ik. Als mensen naar een voorstelling komen, zijn ze verrast hoeveel er wordt gelachen.”

Dat was vroeger anders?

„Als ik mezelf hoor, twintig jaar geleden, dan hoor ik iemand die te veel blijft hangen in zijn eigen zwaarwichtigheid. Ik zong ernstige liedjes met een ernstig hoofd en ontnam het publiek daarmee de kans zélf nog iets te voelen. Ik zat te vast aan

het beeld van de zanger die ik wilde zijn.”

Door wie liet je je inspireren?

„Door Jacques Brel, Randy Newman, Leonard Cohen, Johan Verminnen, Boudewijn de Groot. Allemaal voorbeelden voor mij.”

Allemaal mannen.

„Nu je het zegt... Voor inspiratie zocht ik naar podiumkunstenaars die hun eigen nummers en teksten maakten. En in mijn tijd – opa vertelt – waren dat vooral mannen. Al had je ook wel vrouwelijke artiesten die hun eigen dingen schreven, zoals Janis Ian. Sommige nummers van haar kunnen mij aan het huilen brengen. Net als *Both Sides Now* van Joni Mitchell; dat gaat door merg en been. Of Nina Simone die *Stars* zingt als ze net uit de bipolaire shit komt. *They come fast, they come slow* – dat gaat over fucking alles! Het zijn vrouwen die zonder ego een universeel verhaal brengen en zichzelf daarbij overbodig durven maken; iets wat je mannen niet snel ziet doen. Neem Brel, een fantastische performer, maar het is overduidelijk dat *hij* iets staat te vertellen.”

Toen Bos eenmaal de weg wist op de toneelschool, vond hij zijn roeping: de liedkunst. Hij stortte zich erin en maakte een inhaal-slag. Nog nooit had hij een piano aangeraakt, maar op zijn 23ste leerde hij spelen. „En ik ben er godverdomme voor gegaan, hoor. Nachtenlang zat ik achter de piano te zoeken en te ontdekken.”

De jaren die volgden omschrijft hij als een tunnel, waarin hij volledig gefocust was op wat hij allemaal wilde leren. Het was één lange training, waaraan hij zich onderwierp als een boeddhistische monnik. „Ik móést die weg afleggen; als ik geen liedje schreef, was ik niet gelukkig. Ik was alleen maar bezig met taal en muziek, nam nummers op, zat achter mengtafels, maakte me de techniek eigen. Soms had ik een vriendin, maar het was niet te doen om met mij samen te zijn. Als het misliep, was het in elk geval nooit haar schuld.”

Aan de tunnel kwam een eind toen zijn moeder overleed, in 1998. Toen ging de wekker af, zegt hij. „Ik besepte opeens dat er meer was dan werk. Door de manier

waarop mijn moeder stierf, liet ze me dat inzien.”

Hoe stierf ze dan?

„Ze had al jaren kanker, wat ons de gelegenheid bood goed afscheid te nemen. Aan het eind gaf ze mijn broer, zus en mij een olielampje en zei ze: ik geef jullie nu het licht door. Zo overleed ze. Licht. Met verdriet, maar zonder angst. Waarna ik mezelf een paar vragen ben gaan stellen over mijn leven en wat ik daar verder mee wilde. Ik kwam erachter dat ik niet meer per se als een fanaticus hoefde te werken, dat ik al heel gelukkig was met wat ik had. Daardoor viel er iets van mijn schouders en kwam er ruimte voor andere dingen.”

Voor de liefde bijvoorbeeld. In 2009 trouwde je met Varenka.

„Voor we samen kwamen, hadden we jarenlang een goeie vriendschap. Ik voelde al die tijd wel iets voor haar, maar was ook schijtbang. Ik dacht: als ik deze kamer binnenga, kom ik niet meer weg. Het duurde even voor ik het aandurfde.

Waar ik op viel, was haar kracht. In mijn beroep kom je soms vrouwen tegen die je adoreren. Daar kun je je door laten inpakken, maar uiteindelijk wil ik een weerwoord, iemand die mij het vuur aan de schenen legt. Zo iemand is Varenka. Bij haar voelde ik ook voor het eerst dat de deur naar kinderen openstond.”

Heeft het vaderschap je veranderd?

„Het heeft me vooral geconfronteerd. Praktisch het nest organiseren, de randvoorwaarden creëren, dat ging allemaal wel goed. Maar dan kom je op het emotionele vlak, de intimiteit, je kind vasthouden. Ik deed het wel, en dankzij vier jaar toneelschool leek het dan ook nog iets, maar écht voelen... Me eraan overgeven, er echt zijn in plaats van alleen maar zorgen dat ze speelgoed hebben en te eten krijgen – dat was voor mij een leerschool. Tot dan toe had ik mijn leven bijna vijftig jaar om mezelf laten draaien, en nu kreeg ik een oefening in onvoorwaardelijke liefde. Ik ben geen perfecte vader, ik maak nog steeds fouten, maar het is een avontuur dat ik niet had willen missen.” ■